

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆՁԻՆՔ

35 (35). ՍՈՂՈՄՈՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆՆ ՌԻ ՍԱՅԻ ՂՈՒՇԸ

Հին ժամանակները մարթիք ամեն ջու-
ռա գրիցնի են տրել: Ադոթ ա ըլել, Սողոմոն
իմաստուն են ասըմ, [ինչ-վրեր] Սողոմոն
իմաստունին իրեք հարիր տարի գյանք են
տված ըլել, էտ Սողոմոն իմաստունը ներսցել
տ, կնիկ չի առել, ասել ա. — Իրեք հարյուր
տարվա համար ես ո՞ր պղի կնիկ անեմ,
ընչի՞ս ա պետքը, գյանքս քիչ ա:

Աստվածությունը տրա հրաման ա ար-
ձակել, վրեր տնիջապես տու պղի կնիկ անես:
Էտ մարթը ման ա եկել, էստի, էնդի, ախճիկ
չի հավանել, քնագել ա մի ախճիկ հավանել,
վրեր էտ թխճկանը պղի առնի: Էտ ախչիկն էլ
տռաչարկել ա Սողոմոն իմաստունին, ասել. —
Տու դուշի ոսկոռվ շենք պղի պատես, վրեր ես
քեզ առնեմ:

Էտ Սողոմոն իմաստունը ինքը հրամա-
նատարն ա ըլել դուշերի, կենդանիների, բոլո-
րի. հրաման ա ավել՝ օրենը մի տեսակ դուշ ա
եկել, էտ դուշերը սկսում ա կենդ-կենդ մորթիլ,
դրանց ոսկոռներովը շենք ա պաարմ, որ-
պեսզի էա ախճիկը իրան առնի: Եկել ա մի
ժամանակ, մի դուշի ա եկել օչերեղը, վրեր էա
դուշի անսակը պղի կյա, էտ դուշը չի եկել,
հեռու ա րվել: Թառվան դուշեր ա դրգել հե-
տևից, տսել քա. — Քյնացեք, կսնչեցեք կյա:

Էլ չեն եկել, ուրիշ դուշ ա դրգել, ամեն
տեսակի դուշեր ա դրգել, հե՛չ, եկել չեն,
կրտցել չի պիղի: Մի շուն ա դրգել, ասել. —
Կքյնաս, կփոնես ու կախես:

Շունը հենց եկել ա հասել էա դուշի մոա,
էա դուշը վեր ա կցել ու շատ ուրախ-ուրախ,
էտ շան հետևիցն ընգել ու շան եեա եկել
Սողոմոն իմաստունի մոա կաղնել: Սողոմոն
իմաստունը րարկսցել ա, ասել ա. — Անիրավ,
քեզ համար թառլսն դուշեր եմ դրգել, լսվ-լսվ
դուշեր եմ դրգել՝ չես եկել, ինչո՞ւ ես րա շան
եղնա ընգել եկել:

Ասել ա. — Սողոմոնն ապրած կենա, աշ-
խարհի ամենաեհտըբարովը շունն ա: Շունը
կյուխը քնամու վրա ա կաղնրմ, հետևը
տիրունչ վրա ա կաղնրմ, աշխարհի ամենա-
հավատարիմը շունն ա, տուրունչը պաշապա-

նողը շունն ա: Եթե տերը քնած ա ըլըմ, քնա-
մին կյալիս ա. վրեր էտ մարթին սպանի՝ շունը
հաչըմ ա և՛ վիր ա կցըմ, և՛ իրան կյուխը տա-
լիս ա քնամուն, իրան տուրունչը չի տալի:
Տրա համար շունն աշխարհի էհտըբարովն ա,
տրա համար էլ ես շան եղնա եմ ընգել ու եկել:

Սողոմոն իմաստունը մի քիչ մտածել ա ու
տեհել, վրեր տա խիլսցի խոսք ասեց, ասել
ա. — Մի երկու հարց էլ տամ, կարաս պա-
ղասիսսնե՞ս:

Ասել ա. — Հա՛:

Ասել ա. — Աշխարիս մարթն ա շա՞տ, թե՞
կնիկը:

Ասել ա. — Աշխարիս կինն ա շա՞տ:

Ասել ա. — Աշխարը մոր ա ստեղծվել,
ըսկի կին չկա, բոլորը մարթկություն ա:

Ասել ա. — Հրեա մարթկությունը վրերը
վրեր կյնգա խելքի ա ծառայըմ, կյնգա խել-
քով ա ապրմ՝ նա էլ կնիկ հաշվի, չնայած
բոլորն էլ մարթ են, րայց էտ մարթերանց
շատը կյնգա խելքի են, կյնգա խոսքի են, տա
էլ սլիկ կնիկ հաշվես, տրանք էլ են կնիկ:

— Լավ, — ասել ա, — աշխարի մեռածն ա
շա՞տ, թե՞ սաղը:

Ասել ա. — Մեռածն ա շա՞տ:

Ասել ա. — Աշխարը մոր ա ստեղծվել,
աերի ըսկի մեռնող չի ըլել:

Ասել ա. — Էտ ծնվածը բոլորը մեռնիլ դեն:

Սողոմոն իմաստունը տեսել ա, վրեր իս-
կսպես աա խելսցի խոսք ասեց՝ վեր ա կուլել
էա պաաած պաաին քացի տվել, քանդել ու
ասել. — Ուրեմը ես էլ եմ կյնգա խելքի, վրեր մի
ախճկա պատճառով երգրի դուշի մեխքի
աակն եմ ընգըմ, կստըմ, թե ինչ ա՛լ են
ախճիկը ինձ պղի առնի, մեկ առնի վրե՛չ:
Ուրեմը ես կյնգա խելքի եմ ծառայըմ, տա
ուրեմը երկի ահենց ա:

Քացի ա տալի, էա պատն էլ փուլ ածրմ ա,
էտ դուշի անունը արըմ ա սայ դուշ, էա դուշին
էլ մի հաա ծի յա աալի օրեկան՝ պորցի:
Ներկայումս էլ են դուշը հմի իրան համար էլ
ման ա կյալի ազատ ու անունը ՄԱՅ դուշ ա:
Էա դուշն էլ ես տեսել եմ Ադրիջան՝ չինարի
ծառի վրա, մի ադրիջանցի մաղթի հարցրել
եմ, քշերը ծեն ածըմ, ասել եմ. «Խի՞ ա քշերը
ծին ածըմ», ասել ա. «Տա ՄԱՅ դուշն ա»:

**36 (36). ԶՐՈՒՅՑ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ
ՄԱԿԵԴՈՆԱՅՈՒ ՄԱՍԻՆ**

Ալեքսանդր Մակեդոնացին վրեր ծնվել ա, հենց ծնվելուն պես՝ սեմյակի իրեք պասի դեմ գնացել ա, իսկ մի պասի դեմ գնալիս վեր ա ընգել: Տեսնողներն ասել են. — Էս ի՞նչ ա նշանակում: — Էլ բան չեն ասում:

Մակեդոնացին տասնութ-քսան տարեկան եասակում աշխարհիս իրեք մասին աիրապեաել ա, իսկ մի մասի վրա գնալիս մահացել ա: Մերը դուրս ա եկել բալկոնը, վրեր աղի դիակը տենալուն պես՝ վեր ընգնի մեռնի: Տղեն կենթան ժամանակին կուսկ էր արել, վրեր թաքուքը շինեն, իրան դիակը թարութի մեջ անդավորիլիս ծեռի մեկը թույն, վրեր շարժիլ, գնա ու գա: Մորն էլ մի գամակ ա գրում, թե. «Մայրիկ, վրենց էլ ըլի, վրինի մարթին հաց ես աարու, քու սրտի մխիթարանք, իմ վրինի մարթի կերած հացը թող էնպես մարթ ուտի, վրեր էսպես բան տեսած չըլնի»:

Մեռներուց եղը գորքի կեսը առաչից ա գնացել, կեսը՝ յեղեից: Մերը վրեր տեսել ա՝ էն բարձր անդից վեր չի ընգել, էն բարձր անդից վեր ա եկել ասել թե. — Իմ աղի կուռը ինձ ասում ա, թե աշխարհիս պանը էսպես հղիլ ա, էսպես էլ գնալ բղի: Ես էլ ընչի՞ եմ դվեր ընգնում:

Էսպես ա մտածել, աղին էլ աարել են թաղել, մարդը եկել ա նստել, վրեր քելեխը ուտի, ասում տ թե. — Իմ տղեն գըել ա, թի իմ հացը նա ուտի, ով վրեր էսպես բան չի անել: — Դե ո՞վ չի անել: Բոլորն էլ կաղնում են, ասում ա. — Նստեցեք, նստեցեք, իմ աղեն ինձ մխիթարումք ա գրել:

37 (37). ՄԻՄԱՐԸ ՄՍՄԱՐԻ ՇՈՒՌ ԿՏԱ*

Չուլդար Իսկանդարը թաքավոր ա ըլել իր ժամանակին: Էն վախսաին թաքավորնին քիչ-քիչ հն, կուճուր-կուճուր են ըլել էլի: Իրան պատկանյալ տերիաորիան մի ինչ-վրեր իշխանություն ա ըլի: Սիննույն ժամանակ, երբ վրեր նա գահին նստել տ, չնայած ընաանիք ա ունեցել, բայց ամեն քշեր մի տարբեր ընտանիքի հետ ա գիշերել: Աղալիսով շարժվելիս ա ըլել իր նահանգնին, թե վրերդեղ ինչպիսի գեղեցիկ կա, վրեր հրավիրի իրտն մոա գիշերելու:

Քյնում ա մի օր տարփնոց, տեսնում՝ մի տաղփին ըտի աշխատում ա, մի ընտանիք տրա համար հաց տ սլիղել:

— Վա՛յ, էս վրե՞նց ա ըլել, վրեր ես սրա չեմ տեսել, էս ո՞վ ա:

Ասում են. — Էս ատրոիինի ընտանիքն ա:

Տա նհենց հայացքը թափվում ա, էտ տարփինի հմար մի երաման ա կյրում, վրեր ուրեմը էսօրից մէկ վաղը տու պեսակ ա իրեք վուտ միմար¹ կտրես: Էա մարթը. վրեր էտ հրամանը ստանում ա, ծնգները թուլսնում, կոները թուլանում, կյալիս ա տանը վրեր պսոկի, կյալիս ա տենում՝ տոան վրա կյրած, վրեր. «Գեղջկուհի, վաղը երեկոյան մեզ մոտ պեաք է գիշերես»:

Ըաեղ նորից մահը կյալիս ա իրան կըպչում. — Վրե՞նց անեն. ի՞նչ անեն, — պսոկում ա:

Կինն էլ ըտիեք գործ անում ա: Մի ժամանակ տա ասում ա. — Էա իփ՞ եկար, արհեստանոցդ բուրախեցիր:

Թե ասում ա. — Էտ թախտը փուլ եկածը ըսենց մի հրաման ա կյրել: Հմի էա իրեք փուտ միմարը ըսկի մի գործարան մի սուտկընդ չի կարա կարի, էս վրե՞նց դեմ կարիլ: Էա ա գլխատիլ դի ինձ:

Ասում ա. — Վախիվ մի, մեխը միմարին շուտ տվողին ասաված կա, մի վախուտ կտենաս, մամարի² շուտ տվուց: — Ասում ա. — Քյնա իցցուն հաա ծու առ ե էսքան գույներ առ, անդեր առ:

— Ա՛յ ընտանիք, — ասում ա, — ծունկ չունեն, կարալ չեն:

Վեր ա կհնում էտ կինը, քյնում ա էտ ծուն առնում, էա ոանգնին առնում, պլորում էփըմ, էտ գույները տալի՝ գույնըգգույն ու ըտեղ տնում:

Էտ մարթը ուղակի նեղվում ա էլի, վրեր ասում ա. — Ա՛յ անս, թաքավորն իրան հրավիրել ա, ինչպիսի սաղվաթով էլ քյնում ա թաքավորի մոա:

Էս կնիկը իրան սրոկը լրանում ա, էտ սաղվաթը վերցնում ա, քյնում ըաեղ: Էս Ըսկանդարը արա ընթունում ա. — Բա արի՛:

Ասում ա. — Պղի քիզ լողացնեմ՝ նոր:

Լողացնում ա:

Բա. — Արի պսոկենք:

— Չէ՛, — ասում ա, — պղի ճաշենք՝ նոր:

Տա նսաում ա, էտ կնիկը վերցնում ա մի կարմիր ծու կլպում, իբան աալի, կլեպը էն դուլեն տնում, մի աալի ծու կլպում, իրան տալի՝ կլեպը էն դուլեն անում: Տե երկուրը տալի, ասում ա. — Բոլ ըլնվ:

Ասում ա. — Չէ՛, էս մինն էլ սիպտակ ա, ըս էլ ըս էլ:

Հա՛, էա էլ տալիս ա պրծնում, ասում տ. —

¹ Միմար — կոշիկի փոքր մեխ (ծանոթ. բանասացի):

² Մամար — մեծ մեխ (ծանոթ. բանասացի):

Տու ինձ հասկացրու, իշխան, էս ծվերի՝ ամեքի իրանց համը ինձ բացատրի:

Ասըմ ա. — Խելացի, խելոք, ծուն նույն ծուն ա, բայց գույնը տու ես ավել, գույնն ա ահե:

Ասըմ ա. — Այո՛, ես հենց ուզեյի, վրեր հենց էտ տու ասես: Բայց չէ՞ վրեր ընտանիքը բոլորը միևնույն ընտանիք են, մեկի կեցը շուկ ա, մեկի կեցն էլ մի ուրիշը կա, չէ վրե՞ր էտ գույնն ա: Տու քու իշխանությունը իի՞՞ ես էա մի էրկու մետրը կտորի համար վրետիտ տակին տնըմ, ժողովուրթը քե ասըմ ա, էտպես պան չանես:

Էտեղ էտ մարթը վրեր տենըմ ա տհե ասեց, ասըմ ա. — Քու էտ ասածը ես ընթունըմ եմ, տու գլինես այսուհետև իմ հարազատը, ես թաքավորիս գահը քեզ կզոսակեն ու ինձ ես մահափորց կկաւարեն:

Էտպիտվ էտ Ըսկանդարը իր գահը կտակըմ ա էտ տարփնի ընտանիքին, իրան էլ մահափորց կառաւըմ: Էտ ըռավոտը էա ուսանին կյալիս են էտ տարփնին ասըմ. — Տարփին, վե կաց:

Տա իմանըմ տ, թե իրան տանըմ են կլիսւսալիս:

Բա. — Վրե՞նց, կարըմ չեմ վեր կենամ, սեե, նհե:

Թե. — Աըա, ասըմ են քշերիս էտ թախտը փուկ եկածը իը գահը քու ընտանիքին ա կտակել ու իրան էլ, իրան արարմունքիցը ուղղակի զարկել ու իրան գնդակսհարել, հիմա արի մամար կտրի, քսանչորս հատ մամտը՝ դուրեն շինենք, տանենք հորենք:

Վեր ա կենըմ քյնըմ, էա ա էտ քսանչորս մամարը կարըմ: Էն օրվտնից էլ հույո են տնըմ աստծուն, վրեր մեխը եթե միմարի ա շուռ տվել, աբա աստո՞ծ կա՝ մամարի շուռ կտա: Էտ օրվանից էտ առակը բոլորի մոա էլ կա:

38 (38). ԿՅՆԳԱ ԷՇԽԸ*

Էա Շահ օղլի Շահ Աբբասը հրփ վրեր գյուղեր, քաղաք ման կյալիս ա լինում, գնում են տեսնըմ մի տեղ շինարարություն են կաւաւըմ, քարփուշով պատ են պատում: Հա՛, տեսնում են, վրեր էս մարթը ինքը մեծահասակ մարթ ա ու հրգորթը հտրկին համ քցըմ ա էտ պանը՝ քարփուշը, հետն էլ հա՛մ երթում ա, հա՛մ շըվացնում: Վագիրը թաքավորին ասըմ ա թե. — Թաքավորն ապրած կենա, սա ի՞նչ մարթ ա, — ասըմ ա, — էս հասակին ու տհենց լսվ էլ աշխաղըմ ա:

Ասըմ ա. — Վագիր, աա ինքը չի աշխաղըմ, էտ իրեն կյնգա էշխն ա, տրա կնիկն էնքտն լսվն ա, վրեր նըա էշխով տա իրան երիաասաւթ ա հաշվըմ ու ըտենց լսվ էլ աշխատըմ ա:

— Է՛, թաքավոր, — ասըմ տ, — կինն ի՞նչ գործ ունի էտ քարփուշի մեչ, կամ էտ աշխատանքի մեչ:

Ասըմ ա. — Չէ՛:

Սրանք մարջ են կյալիս, մտրջ են կյալիս ու ըտեղից ինչ-վրեր ման են կյալիս, հետ են աստնըմ գնըմ, իրան թախսփն նաւըմ ա: Էն-դեղից վագիրին ուղարկըմ, ասըմ. — Գնա էն մարթին ասա՝ թաքավորն տսել տ վրեր կյնգանըա էլ կվերցնես, կյնա թաքավորի մոտ:

Գալիս ա մարթին ասըմ ա, էտ մարթն էլ. — Աըա՛, ծեր ցավը տանեմ, — ասըմ ա, — թաքավորն ի՞նչ գործ ունի ինձ հետ, իմ կյնգա հետ, քյասիր մարթ եմ, թող արեք, իմ աշխաղանքն անեմ:

— Չէ՛, թաքավորի հրաման ա, պտի անես:

Վերչապես էտ մարթը կյնգանը վերցնըմ ա, տանըմ թաքավորի մոա:

— Թաքավորն ապրած մնա, էկել եմ:

Ասըմ ա. — Հա՛, պարով, հագար պարի ես էկել: — Ասըմ ա. — Գիղա՞ս ինչ կա, քու կնիկը պետք է ըստի թող անես, տու քյնաս քու գործին:

— Ա՛յ թաքավոր, րա ես էս մի կին ունեմ, էտ էլ թող անեմ, րա սա պա՞ն ա: Տհենց անօրինական պան ես անըմ:

Ասըմ ա. — Ավել-պակաս իտսալ մի, թաքավոր եմ, ասըմ եմ՝ կնիկը ըսաի թող կանես, կքյնաս:

Դե ի՞նչ անի, կյնգանը թող անըմ, ինքը վե կենըմ թող քյնա: Մի քանի վտխտ տնց ա կենըմ, թաքավորը կարքաղըմ ա իրեն էա դարավսշներին, ասըմ ա. — Էս կնոջը կըսուսենք էս ինչ սենյակը, էտ էրկու ախճիկ եք, տրան լսվ կրխնամեք, թող չանեք կողմնակի վրեչ մի օքմի, առանձին կպահեք:

Ու ըտենց էլ անըմ ա: Մի առժամանակից հետո նորից վագիրին ասըմ ա. — Վագիր, մենք չէ՞ վրեր մարջ էկանք, մի գնանք ման կյանք, քյնանք տեսնենք ի՞նչ կա, ի՞նչ չկա:

Գալիս են տեսնում՝ էտ շինարարությունը վերչացել ա, մեկ էլ մի առաչի հարկ են պատըմ, էտ մարթը էտ առաչի հարկին էլի քյարփիչ ա քցըմ, աալիս ա, վերկից ընթունըմ են: Մտիկ են անըմ տենըմ, վրեր էտ մարթը

վրեր իրեք քյարփիչ ա քցրմ. մեկը-երկուսը վեր ա ընգնրմ:

Հա՛, թաքավորն ասրմ ա. — Վազիր. տե-
նրմ ե՞ս, տենրմ ե՞ս, վրեր կարրմ չի: Էն
վախտը երգորթ հարկին հենց քցեր. ընդեղ
փռնին, մի հատ քյարփիչ չըվեր ընգներ.
հիմա առաչի հարկը կարրմ չի էնհենց քցի.
վրեր քյարփիչը ընդեղ փրոնեն, վեր ա
ընգնում, ուղիղ չի քցում:

Հա՛, քյնրմ են, հրցնրմ են. — Քեռի ջան.
մենք մի վախա էկանք աեսանք ըսեղ շենք
եք շինրմ, երկորթ հարկի քյարփիչ աիր առւ.
էն վրե՞նց էր, վրեր ընդեղ լսվ տիր, եամ
պարցրն էր ու քյարփիչ չըվեր ընգներ,
ճարթվեր, հիմի առաչի հարկ ա, քեզ ի՞նչ ա
պաահեղ, վրեր առւ կարրմ չես էա քյարփիչը
ուղիղ քըցես:

— Է՛, — ասրմ ա, — սողեք ջան, ի՞նչ սանեմ,
թաքավորի տունը ասառո՞ծ քանդի, մի կնիկ
ունի, — ասրմ ա, — ես նրա էշխովը ապրի.
պան անի, մի կնիկ ունի, էն էլ էկավ տարավ,
վրե՛նչ ուտիլս եմ գիղրմ, վրե՛նչ քնիլս եմ
գիղրմ, վրե՛նչ ըշխասիլս եմ գիղրմ, ինձ
կորցրած մարթ եմ, — ասրմ ա, — մթամ ես
գիղրմ ե՞մ էտ քյարփիչը դվորն եմ քցրմ:

Ասրմ ա. — Վազիր, լսրմ ե՞ս: — Արթեն դե
մարջ ին էկել չէ՞ արանք:

Ասրմ ա. — Հա՛:

Տա ի՞նչ տ իմանրմ, վրեր աա թաքավորն
ա: Հա՛, դե էտ ա արանք վեր են կենրմ նորից
քյնրմ, քյնրմ ա իրան թաքավորության ահղը
նստրմ ա, վազիրին ուղարկրմ ա, ասրմ ա. —
Գնա՛, էտ մարթին առ ե՛:

Էն մարթին կյալիս ա աղաք անրմ,
տանրմ:

— Արտ՛, — ասրմ ա, — ա դարդըտ տանեն,
էլ ի՞նչ ա ուզրմ, մի կնիկ ունի՝ էտ ա տարավ,
րա ինձանից ի՞նչ ա ուզրմ:

Ասրմ ա. — Դե թոքավորն ուզել ա:

Էկավ, տսրմ տ. — Թաքավորն ապրած
կենա, եկել են:

Ասրմ ա. — Լավ ես արել, հկել ես, — ասրմ
ա, — զիդես քեզ ընչի՞ մհար եմ կանչել: Նախ
ե առտչ, — ասրմ ա, — քու կնիկը վրենց վրեր
էն օրի տու ես ըստեղ տեսել ու թող արել
քյնացիլ, ես էլ հմ էտ ձեի:

Ուղարկրմ ա, ասրմ ա. — Կընոջը պիրեք:
— Ասրմ ա. — Կընոջը կըհարցնես, թե վրեր
իրան ըստե թող ես արիլ զնացել, քեզանից

հեառ տըա մոտ որե՛ է մարթ-կին. կողմնակի
մարթ ըլե՞լ ա:

Էա ա հարցնրմ ա, ասրմ ա. — Չէ. — ասրմ
ա, — վրենց վրեր պիրել ես. էն սենյակըմն եմ
ըլել. երկու հատ ախճիկ ինձ իմանել են. էտ
ա ըսենց ա:

Ասրմ ա. — Դե զիդե՞ս ինչ կա. մենք մարջ
ինք եկել. վազիրի եետ. վրեր կյնգա էշխն ա,
վրեր տղամարթը էտղայդի, էա ձեի աշխուտըմ
ա, վրեր նրա ուղեղը աեղմ ա: Այ. — ասրմ ա, —
մի իոքր պանի եամար մենք մարջ էկանք,
հիմա ես սուսրել եմ էլի. էտ քու կնիկը. էսքան էլ
փող կաամ քեզ, սւսր՝ քյնա, — ասրմ ա, — քու
կնիկն էլ քեզ ուի. քու աշխուսուսըմն էլ ալա:

Ա՛յ, էղալիսի, վրենց վրեր ասած բարե-
խիղճ թաքավոր ա եղել, վրեր նա իրեն
աչկովը աեսել ա, անգաճովը լսել ա, նոր
արել: Ա՛յ էտքան ա ըլել:

39 (39). ՇԱՀԱԲԱՎՈՐ ԴՈՒՐ ԱԾՈՂ *

Երեք քույր են ըլում: Քույրերը իտսըմ են,
խոսըմ, էն մեկը ասրմ ա, թա. — Ես ասածանց
կըխնթրեմ Շահ օղլի Շահարրազը ինձ ուզի
իրան միչնակ վազիրի տղին:

Կուճուր քիրն էլ ասրմ ա թա. — Ինձ էլ ուզի
կուճուր վազիրի աղին:

Մեծ քիրն էլ ասրմ ա, թա. — Յսէլ ըսածա-
նից կուզեմ Շահ օղլի Շահարրազը կյա իմ
ձեռին ճուր քցի:

Տու մի ասիլ արանք իրան Քյալի հետ,
Քյալը իրան վազիրն ա, անըմը Քյալ ա, րաեղ
շրջըմ են, հա՛ մանըմ են: Էտ երկու ըխճկանը
սլիրըմ ա ուզըմ մինը միչնակ վազիրի աղին,
մինը՝ կուճուր վազիրի ու տրտմ էրկու տղի ա
աալի, ասրմ. — Տարեք տըան սըպանեցեք,
շորերը ըոնոտ ըրեք, առեք եկեք:

Տղերքը տանըմ են, շտտ են քյնում, քիչ
են քյնում, ասրմ ա. — Ախպերսինք, ինձ վրեր
սպանեք, ի՞նչ պսի տրանից օքուտ ստտնաք:

Ասրմ ա. — Ի՞նչ տնենք րա:

Ասրմ ա. — Պիրեք, ձեր շորիցը ինձ սվեք,
ես տյուս կյամ էս քաղաքիցը քյնամ, իմ շորի-
ցը կըառը կաանեք մի հորս կանեք, ըոնոտ
կանեք, տանեք կտսեք՝ էս ա սպանել ենք:

Ասրմ ա. — Լավ ա ասրմ, ճիշտ ա:

Վեր են կենըմ, արա շորերը, մի դեյրա են
վեր ունրմ, վերչապես իրանց:

Հա՛, աա արթեն՝ ախճիկը, տղի շոր տ
հաքըմ ճամփա ընգնրմ, շատ ա քյնըմ, քիչ

ա քյնըմ, տրանք էլ պիրըմ են էտ շորը տալի, վրեր՝ հա, սպանել ենք:

Քյնում ա տենըմ մի աղա մի տեղ վար ա անըմ, կենդու մի գույզ եզը լըծած, արորը վոռեն տված՝ վար ա անըմ:

– Պարի օր, ախպեր ջան:

Ասըմ ա. – Աստծու պարին, ախպեր ջան: Ախպեր, – ասըմ ա, – սոված կըլես, ճըմփ-նորթ ես, ե՛հաց ուտենք:

Նսաում են հոց ուտըմ:

Ասըմ ա. – Ի՞նչ մարթ ես:

Ասըմ ա. – Ախպեր ջան, ի՞նչ են գիղըմ, եթիմ տղա եմ էլի՝ չոլերն ընգտծ:

Ասըմ տ. – Լիլ չե՞ս ինձ հետ ըխայրանաս:

Ասըմ տ. – Շատ ուրախ կըլեմ:

Ասըմ ա. – Դե վրեր ըխալըացանք հա՛, տու դընջացի, մի քիչ էլ հս վարեն:

Ասըմ ա. – Շատ լավ:

Նտ դընջանըմ ա, աա վերցնըմ ա արորը ծեռ, մի երկու վրեր պըտտըմ ա, քյնում ա մի տեղ եզնեղն առնըմ հն, փախճըմ են, մի քար տ ըլըմ, էտ քարին դեմ անըմ, վրեր կաղնի, քտրր պըրցրանըմ ա, յեշըմ ա, տենըմ օխար գյուգյոմ վրեսկի տակին: Նոր էա եզները կըղըցնըմ յա, տեհ քարը վրին տնում, ու կյալիս հն: Էա ա վերչը ըըուզումը մթնըմ ա, կյալիս են տում, աղեն հորն ասըմ ա. – Ա՛յ հեր, – ասըմ ա, – ինձ համար մի ախպիր եմ սլիրել:

Ասըմ ա. – Լւսվ հս արել:

Մի քանի օր տեենց իրար հետ մնըմ են, ասըմ ա. – Ախպեր ջան, ինձ վիշ ունեմ էսինչ տեղը, մի քանի հաա ուլսիս ճարի, քյնանք մեր վեշը պիրենք:

Ասըմ ա. – Հա՛: Քանի՞ հաա:

Ասըմ ա. – Յոթ հատ կըպիրես:

Յոթ հատ ավանակ են քըթանըմ, վերչը տրանց սարքում, իրանց խուրջինները վրին քցում ու ճամփա ընգնում քյնում, էտ վարի թուշին ասըմ. – Հրե՛ս, ըսաի պահած ա իմ վիշը:

Քյնում են, ասըմ ա. – Դե էս քարը պրանի, էս քարի տակին ա:

Քարը պրանըմ են, յեշըմ ա տենըմ՝ վրեսկի ա էլի: Իշիրը պեռնըմ են, սլիրըմ տանը թափըմ, ասըմ ա. – Ախպիր ջան, – ասըմ ա, – քե հրսանիք անենք ու տներ շինենք, ինձ համար էլ ճուկ տներ շինենք, քեզ հհաի էլ շինենք: Կյա ըխայրություն ա էլի, վրենց ըլի րաժանվիլ դենք:

Ասըմ ա. – Շատ պարի:

Պիրըմ ա տրա ամուսնացնըմ ա՝ էտ տղին, տներ ա շինըմ, տանում իրան հետի էլ առանձին ա լսվ տներ պատում, իրեք-չորս հորկը իրար վրա ու ասըմ ա. – Ախպեր ջան, – ասըմ ա, – ինձ եամար մի ախճիկ դես ճարիլ, վրեր ինձ ծառայի:

Ասըմ ա. – Շատ րարի:

Մի ախճիկ ա ճարըմ, սլիրըմ տրան ծառայըմ ա, ասըմ ա. – Ախպեր ջան, նեղա-նաս վրեչ, էս ախճիկ եմ:

– Դե վրեր, – ասըմ ա, – ախճիկ ես, իմ քիրն ես էլի:

Ասըմ ա. – Հա՛:

Էրկու դարվիշ կյալիս են րտեղով ման կյալի, վրեր տուտը պաց են անըմ, հանըմ ա ամաքին մի վրեսկի ա տալի, դե տըռներ շատ ա ըլըմ, ըտենց ամաքը հինգ վրեսկի են ստանըմ: Ասըմ ա. – Սա կնիկ տեղովը, վրեր ամաքիս հինգ վրեսկի տվավ հա, բա Շըհօղլի Շահաբբազը ինչքան կաա, նա ավելի շաա կտա, – ասըմ ա, – թաքավոր մարթ ա:

Վեր են կենըմ, ճամփա ընգնըմ, հա կյալիս են հասնըմ Շահ օղլի Շահաբբազի քաղաքը, քյնում պալսաը, աուտը թակըմ են, հանըմ ա ամաքին մի տասը կոպեկ, ասըմ ա. – Ա՛ն:

Ասըմ ա. – Շահ օղլի Շահաբբազը ապրած կինա, մենք քու անվան հնք եկել, սհե-սհի մի կնիկ կա, քյնացել ենք, վրեր տուտը պաց ենք արել, մի վրեսկի ա տվիլ, ամաքիս հինգ վրեսկի ա ավիլ, րա տու, – ասըմ ա, – սլիրըմ ես, ամաքիս տաս կոպեկ ես տալի, ասըմ ես սհենց ա՞:

Ասըմ ա. – Տե պան չի ըլիլ:

Ասըմ ա. – Եթե հվատըմ չեք, տեղն ասենք ի՞նչ տեղն ա, քյնացեք ստուգեցեք:

Ասըմ ա. – Դե են վախտը շորնիս փոխինք, մենք աստնանք դավրիշ, տուք ըստեղ կմնաք, եթի ճիշտը ըլի, կյալ դիմ կրկնապատիկ տամ նրանից [տվածից], թե սուտ ըլի, կյալ դեմ երկուսիս կյլոխն էլ կարեն:

Ասըմ ա. – Հա՛:

Վեր են կենըմ մի օր են քյնում, թե երկու օր հն քյնում, քյնըմ հասնըմ էտ քաղաք ա, գյուղ ա, ըտեղ ու էտ աուըն ճարըմ, քյնում, տուտը թակըմ ա, ախճիկը յեշըմ ա, տենըմ ա հրի Շահ օղլի Շահաբբազն ա, էն էլ Քյալն ա՛ իրան վագիրը, հկել հն ըտեղ: Հանըմ ա ամեքին հինգ վրեսկի աալի, վրեր տուտը ինչ

են անըմ, հանըմ ա ամաքին հինգ վրեսկի աալի, ո՛ւ ասըմ են՝ վրեր սա սենց ա հա, պիրենք քերս մնանք. սրա մի ստուգենք, անանք սա ի՞նչ կարողություն ունի. ի՞նչ մաք ունի, ո՞վ ա սրա մարթը, էս ի՞նչ հարստություն ա, վրեր մեզ էսքան վրեսկի ա աալի: Ասըմ ա. — Խանըմ, կարելի՞ ա քերս մեզ հյուր ընթունես:

Ասըմ ա. — Ընչի՞ չի կարելի: Սենյակնի ա, մի սենյակըմ սյարկեցեք, քնեցեք:

Էս ա վրեր ընթունըմ ա, էա հյուրերը մնըմ են: Ընափուրը լիսանըմ ա, ճուր ա պիրըմ ընդեղ արըմը, արանք լվանվըմ են, պրծնում, ճուր ա արըմը, ասըմ ա. — Դավրիշ, դավրիշ, ե՛, — ասըմ ա, — ծեղիս ճուր քցի, յեւ իմ ծեղները լվանամ:

Քյալին քիզ ա աալի սեն՝ ծիռով, ասըմ ա. — Ըուր ածա:

Ասըմ ա. — Տա կեխառա ա, էա դավրիշը, աա ի՞նչ ա, վրեր իմ ծեղին ճուր քըցի, աու դես ածիլ:

— Դե, — ասըմ ա, — հու քյնլսկան չեն սյալստըմն ասեն, վրեր Ծահ օղի Ծահաբբազը քյնաց մի խանումի ծեղի ճուր քըցեց:

Ծեղին ճուր ա քըրմ, վերչացըմ: Ըրիսին խչրհանըմ ա, ասըմ ա. — Տիր ասաված, — ասըմ ա, — էս իմ մուրազին հասա, օրես հղր վրեր ապրեն էլ վրեչ, պեսկը չի, Ծահ օղի Ծահաբբազը վրերդիան վրերդի հկավ իմ ծեղին ճուր քըցեց:

Յեշըմ ա անըմ, ուրենը, էա ա՝ ախճիկն ա, էա ա ըաեղից ասըմ ա. — Ախճիկ, արի ամուսնանանք ինձ հեա:

Ասըմ ա. — Ընչի՞ կյամ, քառասուն կնիկ ունես, էս կյալիս են քեզ հեա ամուսնանա՞մ: Էա ա արանք թող ընդեղ, թող նրանք իրանց մուրազին հասնեն, առիք էլ ծեր մուրազին հասնեք:

40 (40). ՈՒՄ ՍԻՐՏԵ ԻՆՉ ՈՒՋԸՄ Ա, ԸՆԵՆ ԿԱԴԱՐԻ*

Ծահ օղի Ծահաբբազը միշա հինց մաքը ա ըլի, վրեր նա շորը փոխիլիս ա ըլել ու ժողվուրթի մեչ ման կյալիս: Մսն կյալու ժամանակ, բայց մեն-մենակ քյնալիս ա ըլել: Իրան փեչստած, սաորագրած թղաեր վեր կալած ա ըլել իրան հեա, իրան ջրերըմը արած, որսլեսզի էա մի անեղ պեսկը կյա եանկարծ, հանի: Վեր ա կցել, շաս ման կյալով, քյնալիս մի քոլսվ անց կհնալիս սեն

տեհել ա մի քոլի միչին մի լսվ. սիրուն պեծիկ կա. ասել ա. — Էս ի՞նչ լսվ անեղ ա, հա՛, մի ըսանեղ նսանեմ, մի քիչ դիմջանամ:

Նսանել ա. ծոցից թղաեր ա. սյսն ա հանել, իրան շորերը հանիլ ընդի վեր ածել ու իրան համար ծնգին արած սեն կիր ա կյորմ, մլուլ ա անըմ. ասել ա. — Արա՛, աննաս. սլիընեմ ըսաարի ժողվուրթին սյուսիս աամ, ասեն՝ ով ինչ սիրան ուզըմ ա՝ կաղարի մի աարեն ժամանակով, մի հլա տենւսմ, ով ի՞նչ ա անըմ: Իրավունք աամ էլի, ասեն մի աալի ինչ քեփա աալիս ա, արա՛, ըիր՛, ահի:

Ասըմ ա, ու առի մի ասիլ էա թղաի վրա էլ ահե կյորմ ա, ծեղին թուղա ա ըլըմ, թղաերի վրա ահե համ ասըմ ա, համ կյորմ ա: Վեր ա կհնըմ, իրան հվըքորըմ, թղաերը, սյսն հվըքորըմ քյնըմ: Տու մի ասիլ էա թղաերին մինը մնացած, մի կանաչի դաթով ընգած ա ըլըմ, թե ինչ, անըմ չի, մնըմ ա էա թուղար ըաի վեր ընգած: Ինքը իրան հփսքըմ ա, ճամփա ընգըմ քյնըմ: Մի եթիմ ըրեիս՝ մի աասիրորդ դասարանի աղա, ընդիով միշա փեաի ա քյնըմ, մի քյնսիթ պառավ մեր ունի, քյնըմ ա մի շալակ փեա սլիրըմ իրան մոր դաքին կրակ անըմ, կյալիս ա ըաիով քյնալիս անըմ ա հրես մի թուխտ վեր ընգած: Վիր ա ունըմ, գրագետ ա, կարթըմ ա անըմ Ծահաբբազ թաքավորը հրես ըսաի կյրել ա, թուղան էլ փեչաաած ա, վրեր՝ ով ինչ սիրտն ուզըմ ա՝ ընել կաղարի: Էտ թուխտը վեր ա ունըմ էա աղեն ու քյնըմ: Էն վախտն էլ թաքավորնին մինը Թիփլիզ ա նսալիս ըլել, մինը՝ Բաքու, մինը՝ մի տեղ, տհե քիչ-քիչ էլի՝ կաոր-կտոր: Թաքավորնին խուրդա են ըլել: Վեր ա կենըմ քյնըմ մի թաքավորի մոա, ասըմ:

— Ես Ծահաբբազ թաքավորի աղեն են, իմ հայրիկը դարգել ա, վրեր ինձ մհար զգեսա կարիք՝ թաքավորի զգեսա, ինձ մհաը շոր կարեք: Ու թուղաը նշանց ա աալի: Տենըմ են, արա, հրե-հրե Ծահաբբազի փիչատը, Ծահաբբազի թուղաը, վեր են ունըմ ու էա թաքավորի զգեստը կարըմ, արա լավ հաքցնըմ: Էտ տղին ամոնըմ ա մի աբրագոնի՝ թաքավորի աղեն:

— Ծահաբբազի աղեն են, — ասըմ ա:

Անըմը արըմ են Ծահաբբազի աղա, Ծահաբբազ թաքավորի աղեն ա: Ծահաբբազին էլ տղա չունի:

Էա աղեն վեր ա կենըմ, դե էս դոլեն, էն դոլեն մի քանի երիտասաբդնի տըա շուրջը պատվըմ են, մոաանըմ են, կամպսնյա են տառնըմ, վեր ա կենըմ, ասըմ. – Դե ծիանն ստենք, քյննլ դենք փլսն տեղը:

Վեր են կենըմ քյնըմ, ասենք, Բաքվովը քյնըմ են անց կենըմ Ափիսագյայով, պանով, քյնըմ են մի թաքավորի մոա: Քյնըմ ա, զիղըմ են վրեր ըաի, էտ թաքավորին լավ ախչիկ ունի, քյնըմ ա ասըմ. – Թաքավորն ապրած կենա, Շահաբբագը ինձ դարգել ա, վրեր կյան, հսայ կամպանյեն, իմ մակարնին էլ հետս, վրեր ախչիկըտ ուզեն, մանըմ ե՞ս:

– Հա՛, – ասել ա, դե էլ կրացել չի, թի առկազ ըլի: Շահաբբագը հենց թաքավոր ա ըլել, վրեր արանի մինն էլ ա կարալիս չի ըլել առկազ ըլեն: Ուժեղ թաքավոր ա ըլել Շահաբբագ թաքավորը: Էա թաքավորը ասել ա. – Դե վրեր Շահաբբագն ա իմ ախճիկն ուզըմ, խի՞ չղեն սալ:

Վեր ա ունըմ էա ախճիկը աալի էա աղին, կամպանյա են կապըմ, ըաի էլ մխելի շտվորանըմ, տառնըմ մոա մի հարիր հոքի, ծիավոր, պան, զենք-զրահ, Շահաբբագի աղի հրսանիքն ա: Ըաի մխելի վրեր կյանլիս հն, ըաիան եեռագըրմ ա Շահաբբագի վրա. «Հայրիկ, – ասըմ ա, – թղարիք արա, հարսը պիքըմ հնք, հրսանիքը կյանլիս ա»:

Շահաբբագը մտածըմ ա, մտածըմ ա. – Արա՛, հարսը վրե՞րն ա, հրսանիքը վրե՞րն ա, էս ի՞նչ պան ա, էս ո՞ւմ հրսանիքն ա կյանլի, վրեր ինձ վրա են հեռագիր աալի: – Թե ասըմ ա. – մեկ քյնսիք չեմ հու, – կանչըմ ա, ասըմ փլանին, – տավարը սլիրիք, վրեչխարը սլիրեք:

Պիրըմ են մի քանի անասուննի մոռ-թոտըմ, գոտնաչի կանչըմ ըտի նփազիլ աալիս, սկսըմ քեփ, գյլաջախ, վրեր հրսանիքը ճմփին ա, հրսանիքը կյանլիս ա: Լավ թղարիքնի ա անըմ, խմիչքը, պանը, ամեն պան, թաքավոր ա էլի, ասըմ ա. – Դրգեն, հմի հու քյնսիք չեմ, ի՞նչ կա, տենամ մի էս ի՞նչ ա:

Կնիկն էլ ասըմ ա. – Ա՛ աղա, էա ի՞նչ ա:

– Այ՛ կնիկ, – ասըմ ա, – փլան տրվանին քյնացել եմ, վրեր աշխարը ման կի է՛, քյնացել եմ, մի կյնգա հետ ապրել մխելի, նա ընդիան ըրեխա ա ըլել, նըա աղա բրեխա, էն ա ընդիի տղեն ա, կյանլիս ա:

Կյնգանն էլ ահե խափըմ ա: Էտ ա մի վախտ անըմ ա դրանգ՝ դրանգ հրսանիքը

հրես կյանլիս ա, էտ ա կյանլիս են, ուտըմ-խմըմ, պար կյանլի արխեյին, ինչ վրեր կա ուռայ աալի, սկսըմ, հրսանիք ա էլի դե սովորական, դե էտ ա զիղըմ եք բոլորըտ էլ, վրեր հրսանիք ա: Հրսանիքը մի օր, երկու օր, հըրսանիք են ըլըմ, ասառ, բեխաբար: Մի վախտ էտ աղի կոնիցը փոնըմ ա, ասնըմ պալաար. – Տղա ջան, – ասըմ ա, – էս ի՞նչ պատմություն ա, էս ի՞նչ ա, էս ի՞նչ հրսանիք ա:

Էտ տղեն թուխտը հանըմ ա, ասըմ. – Թաքավորն ապրած կենա, այ՛ հրես հայ տու, տու էս կյրել, ասել՝ մի տարեն ժամանակով ով ինչ սիրտն ուզըմ ա, էն կաղարի, ամեքն իրանց սըաի ուզածը անեն: Ես էլ քյնսիք աղա ի, սոված մեռնի, էա էլ ուզի, վրեր թաքավորի տղեն ըլեն, այ՛ էս էլ քու տղեն եմ:

Էտ ա ըտիան ասըմ ա. – Դե լավ էա արել, աստոծ շնհավոր անի, – ուրխսնըմ ա թաքավորը, բոլորըտ էլ ուրախ կենաք, սաղ ըլեք:

41 (41). ՎԵՐ ՊԵՐԱՆԵՏ ՊԱՀԵՍ, ԿՅԼՈՒԽԵՏ ԿԿԵՆԱ՝

Շահաբբագը հին ժամանակներըմ ման կյանլիս ա ըլել, դավրիշի դոն մտնիլիս ա ըլել ու իրան ժողովորթի մեչը ման կյանլիս, թի տենա իրան ժողովորթըմ ինչ կարծիք կա, իրանից ինչ են բամբասըմ: Շահաբբագ թաքավորն ա ըլել, ինքը թաքավոր ա ըլել, բայց նա ուզեցել ա, վրեր իրան ժողովորթի զաղանիք ա, պան ա, բոլորն մանա էլի, տենա վրենց են դեկավարվըմ, պան: Տե՛ իրան համար ման կյանլով, էն վախափն էլ ժամացույցն անաթ չի ըլել, մի վրերցակ ա վե կալել՝ մի աքլոր, մեկ մի ջահիլ ա վե կալել ու մի իրան լավօսալ բարխանին իշի վրա տըրել: Էշն ա, մի վրերցակ, մի ջահեկ, մեկ ինքը: Իրար հետ ահե ման կյանլով, ման կյանլով, ման կյանլով՝ կեղի ժողովորթի մեչը ման կյանլիս հն ըլել, թե աննան ժողովորթիցը զաղանիք մանանլի, պանի համար, իրան համար ման ա կյանլի, տենա ով ա իրանից բամբասըմ, պան:

Քյնացել ա մի տեղ քաղաքիցը վրեր մոտացիլ ա, քաղաքիցը հեռու մի անդ իրան բար ու բարխանին վեր ա աըրիլ ու մի քսան կոպեկ հանել ըրեխին ավիլ, իրան հեաի էն հնգերին, ասել. – Վազ աու, քյնա մի պան առ բազարիցը սլի, հա՛մ մենք ուտենք, հա՛մ վրերցակը, հա՛մ էշը:

Էտ ըրեխեն Էտ քսան կոպեկը վեր ա կալել քյնացել, վրեր քաղաքի կենտրոնն ա հասել, վրեր Էն ա բազարն են մտնըմ. մտածել ա, ասել. «Բա էս Էս մի աքասուն ի՞նչ պսի առնեն, վրեր էամ վրերցակն ուտի, էամ Էշը, էամ մենք»:

Մնացել ա մոլորված, տեն ճմբոված. մի փողոցի վրա կաղնած պրպոխիս: Ըսի մի ծերունի ա ըլել մրրքավոր, մոսիկ նսած ա ըլել, Էտ փողոցիցը մոսիկ, իրան ասն տրոնն՝ նստարանի վրա: Մոիկ արել ա, ան-սել մի օտարական տղա երես ըստի կաղնած, մոլորված ա, ասել ա. — Տղա ջան, ելեի առ Էս քաղաքի օքմի չես, դարիք էս, Էա խի՞ էս անե եկել մոլորված ման կյանի, Էտ ի՞նչ ա քու դարդը:

Ասել ա. — Պասի ջան, Շաեաքազ քա-քավորը ինձ քսան կոպեկ ա ավել, ասել. «Զյնա մի պան առ բազարիցը ու պի էամ մենք ուսենք, էամ վրերցակը, էամ Էշը», էս Էլ զիղըմ չեն ի՞նչ առնեն, վրեր Էշն Էլ, վրերցակն Էլ, մենք Էլ ուտենք:

Ասել ա. — Տղա ջան կքյնաս մի ծմերուկ կառնես ու կաանես, բայց Շաեը անդըա նեղիլ դի, ասես վրեչ իմ անդը, եթե ասես, վրերդի ըլես էս քե կսպանեն:

Պինդն ա տալի լավ, Էա ըրեխին մի լավ պինդն ա տալի, ասըմ. — Ասես վրեչ իմ անդը, իմ տեղն ասես վրեչ:

Ասըմ ա. — Հա՛, ասիլ չեն, պասի ջան:

Զյնըմ ա մի ծմերուկ առնըմ բազարիցը, պիրըմ, ծմերուկը հլե Շաեին ենիլուն եստաղ՝ Շաեը անդեն վեր ա կենըմ, Էտ ըրեխի յափիցը փոնըմ, ասըմ. — Ո՞վ քե սկորցրուց:

Ասըմ ա. — Սկորցնող չի ըլել:

Վերչապես Շաեը անըմ ա, վրեր Էա ըրեխին պինդը տված ա, ասըմ ա. — Դե լավ, ըրեխա ջան, Էն քյնալիս տեղը ընդիով կքյնանք, տու նշանց կտաս մենակ:

Վեր են կենըմ իրանց բար ու բարիանեն եվաքըմ, ճամփա են ընգըմ, կյալի էաման փողոցովը, էաման Էտ ծերունու կշտովը անց կենալիս քաքուն նշանց ա ասլի, ասըմ. — Այ Էս ծերունին ա:

Ծերունին շենքի տակին նստած ա ըլըմ, իրանց շենքի դաքին, շենքի ետմարր վեր են ունըմ: Շենքի էամարը վեր ա ունըմ Էտ Շաեաքազ քաքալորը ու ման ա կյալի պրծնըմ, քյնըմ իրան պալատը: Զյնըմ պա-

լատը ու նագիր-վագիրին դարգըմ. ասըմ. — Կքյնաք փլան քաղաքի, փլան էամարի Էս նշանի ծերունուն կալիքեք ըստի, կալիքեք ինձ մոա:

Նագիր-վագիրը վեր են կենըմ ճամփա ընգըմ, քյնըմ էաման Էտ ծերունին Էտ էամարի տանիցը էանըմ, Էտ ծերունին վեր ունըմ, ու քաքավորը պաեանջել ա՝ Շաեաքազը: Էտ պանիզեն վրեր ընգըմ ա, ժողվուրթն Էլ սկի գործի չի քյնըմ, ասըմ են. — Մի տենտնք Էս ծերունին Էս ի՞նչ պսի անի Էս մարթը: Թաքավորը ու՞ր ա Էս ծերունին պիրըմ, էս՝ Էս ա ծեր մարթ ա:

Էտ ա կյանիս ա, էմի ժողվուրթն արթեն եեռանըմ են: Կյանիս ա նի մտնըմ պալատը դերըմ, վրետը տընըմ չարսվին, թե վրեր ներս մանի, Էա մոմենտին Շաեը անդեն կաղնըմ ա ու ծերը տընըմ կըլիսին: Էտ ծերունին Էլ ծերը պերանին ա արնըմ, Էտ տառնըմ ու ճամփա ընգըմ քյնըմ: Շաեը Էտ տեղը նստըմ ա: Ծերունին ճամփա ընգնվ քյնաց: Տրա, ժողվուրթ են, էարցնըմ են:

— Ա՛, — ասըմ ա, — քաքավորն ասլուած կենա, բա Էտ մարթին պիրել իր, մոտկիցը Էտ տանալ քյնաց:

Թե. — Ես մի էարցի մեար ի պիրել, էս էարց տսլի, նա Էլ պաղասխանեց:

Թե. — Բտ ի՞նչ Էտրց սալիր:

— Ես էարց տսլի, ըսեցի՝ վրե՞նց դեն անիլ, վրեր կյուլիս պահեն: Նտ Էլ ասեց, վրել պերտընտ պահես՝ կյուլիստ կկենտ:

42 (42). ԿՆԻԿ ԷԼ ԿԱ՝ ԿՆԻԿ ԷԼ*

Շաե օղլի Շաե Աքբազը Էնպսի քաքավոր ա եղել, վրեր նա, վրեչ թե գնացել են նրա սուա ու դորթ ասել, վրեր Էս ինչ մարթը Էս ինչ էանցանքի անըմ ա, ալլ թե նա ինքը իրեն շորերը փոփսիս ա եղել, դավրիշի շորեր էաքնիլիս, իրեն վագիրի եեա գնաղիս են եղել գյուպեր, քաղաք ման զալ, վրեր նա իրեն աչկովը անեսնա, վրեր նոր նրա դատը ինքը անի:

Մի անքամ վերցնում տ իրան վեգիրին, տսըմ ա. — Գնանք մտն կյալ:

Գնացել ա մի գյուղ, տեսել ա Էտ գյուղըմ միսյն մի ասն լույս ա ըրեըմ, մնացող ժող-վուրթը դիփ քնած են: Մի տան լույս ա ըրերն: Գնացել են, ասել են. — Ա՛, մի գնանք տես-նանք երլա Էս ի՞նչ մաըթ ա, վրեր սա, Էս

Ժամին բոլորը քնած, սա էս ընչի՞ համար ա զարթուն:

Գնըմ են տեսնըմ մի մարթ գլուխը տըրել ա իրան կյնգա ծնգին ու քնած ա, ու առանձնապես պան չկա: Մսփկ են անըմ պատուհանովը, տեսնըմ են էտ մոմենտին մի, իրեն հերթիկ կա, հերթիկով մի թոկ կախ արին: Էտ թոկը վըր կախ արել ա, էտ կնիկը վերցնըմ ա էտ թոկը իրեն մարթի վիզը քցըմ: Ու վըր վիզն ա քցըմ, էտ վերևի մարթը՝ էտ թոկը կախ անող մարթը, ըտեղ ա, ըտեղից քաշըմ ա, խեխտըմ են արթեն: Քաշըմ են տանըմ, տա էտ մարթին, վըր խեխտըմ են, էտ կինը էտ մարթու արունիցը վերցնում ա, թե ինչի համար ա վերցնում, էտ արթեն ինքը գիտի: Տրտնք նկատըմ են: Արունը վերցնում ա ու ընդեղ մի ամանի մեչ ածում: Էսքտըմ վըր կատարվում ա, էտ կինը արթեն էտ մարթու հեա ինչ-վըր տեղ են գնըմ: Էտ արունը տա տանըմ ա տընըմ տըռանը, էտ կինը ընդեղ ա տընըմ ու ինքը թե ու՞ր ա քյնըմ, ինքը գիտա: Թաքավորը վազիրին կաղքտողըմ ա, ասըմ ա. — Էտ ծեռըտ արնի մեչը կոխի ու էտ տըռանը խըփի, վըրապեզի մենք իմանանք, վըր էս վրեր տունն տ, բոավոտը կյանք սրա դատը անենք:

Առավոտը գալիս են: Էա կինը տեսնում ա, առավոտը վըր ա կենըմ, տեսնըմ ա, վրեր իրան տըռանը արթեն արնոտ թաթով խփած, թե ինչ գաղափարի տեր կին ա ըլել, վերցնում ա էտ արունը, մեկ էլ ինքը ծեռը թաթախ անում ու, էտ թաղամտսի ինչ տըռներ կա, դիփին էլ խփում, վըր սա արթեն նշտն ա էլի: Առավոտը վեզիրին ուղարկըմ ա, թե. — Գնա էա կնոջը բեր:

Գալիս ա տեսնում ա, վըր, ա՛յ մարթ, էս մի սուտը չի՝ իրանց տեսածը չի, բոլոր տըռներն էլ ըտենց ա:

— Թաքավորն ապրած կենա, — ասըմ ա, — բա, էսենց, էսենց հաշիվ կա, բոլոր էա թաղամասին էտ ծերքով արունը ըտե՛ խրփած ա:

Էլ ըտեղից չի երկարացնըմ, ասըմ ա, վըր. — Ես իմ աչկովը տեսա, վըր էտ կինը իրան մարթուն էտ ձևի ծախեց, սպանեց: Էլ ի՞նչ, ուրենը կանանց ցեղը ես պտի վե՛րացնեմ:

Հրտման ա աալի, մի դրադից կտորըմ ա, թող էտ տա ըտե՛նց կանանց կըտորեն, մի ժամտնակ ըտեղի ժողովուրթը մսածըմ են, դե

ո՛ւմ բողոքեն, էտ թաքավորն ինքն ա անըմ: Էտ թաքավորի հորը մի վեզիր ա ունենըմ՝ հին վեզիր, ծերացած, վըր արթեն էլ կործի չի: Ուժեղ էլ մարթ ա էղել: Ժողովուրթը կյալիս են տրա խընթրում, ասըմ են թե. — Այ մարթ, մի հնար արտ էլի, էս ի՞նչ անենք, բա վերջը վերջով քու թաքավորի տղեն ա էլի էս թաքավորն էլ, մի կերպ արա, մի պան արա:

Ասըմ ա. — Ինձ եկեք, տարեք էտ թաքավորի մոտ, միգուցե կարտմ էլի, — ասըմ տ, — ես էլ մի պան անեմ:

Գնացին սայլը լըծեցին, էտ մարթուն տտրտն թաքավորի մոտ: Թաքավորը գիղեր, վըր տտ իրան եոր վեզիրն ա էղել, էտ փահլըվանն տ էղել, ուժեղ մարթը: Ընթունեց, տսեց. — Գիղե՞ք ինչ, ես ծեզ ընթունըմ եմ վըրապես իմ ծնողը, բայց, — ասըմ ա, — եթե կտնոց եաշվով ես եկել, խընթրում եմ տրա համար վըրջ մի բառ ինձ եետ չխոսաս:

— Չէ՛, — ասըմ ա, — ա՛յ մարթ, ես կանանց եետ ի՞նչ գործ ունեմ, տրտ համար չեմ եկել, հս ուրիշ գործով եմ եկել:

— Հա՛, — ասըմ ա, — ուրիշ գործով՝ ասա:

Ասըմ ա. — Ես իմ էն լավ տղամարթ վախտըս, քու հերն էլ էտ ա թաքավոր էր, ես էլ նրա փահլըվանն ի՛ նրա վեզիրն էլի: Առաջի վեզիրը ես էի: Մի քշեր, — ասըմ ա, — քնած ի, տեսա դրսից մի ծեն էկավ, ձենը վըր էկով, ես տեղիս վեր կոցա, վըր գնամ վոազ տուռը պաց տնեմ, կինըս փոնեց լիեշիցրս. «Ա՛յ մարթ, — տսըմ ա, — վըրե՞նց ես տեն տուս կյալիս, շորերըտ հաքի ու նոր տուս արի»: — Ասըմ ա. — Վոազ շորեր հաքտ, ուզեցի տուս կյտմ, ըսեց. «Տյո՛ւս մի կյալ, արի քու զենքըտ վերցրու, բա միգուցե էնպես մտրթ ա, վըր տուս եկար թե չէ, նա քեզ փըռեց: Քու զենքըտ էլ վեր կուլ, նոր տուս արի»: Վերցուց, — ասըմ ա, — էտ տ կինս ինձ տհենց կարքաղրեց, ես էլ նրա հրամանը կատարեցի, հըացանս, գյուղզս վեր կալա, տուս եկա, տեսա բալկոնի տակին մի մարթ ծիի վրա նստած: Վըր տա անսավ, ես սհենց պաղրաստ տուս եկա հա՛, ասեց. «Թարքիս նստի», ինքը ծիի վրա, — ասըմ ա. «Թարքիս նստի»: Ա՛յ մարթ, բա ո՞ւր ենք քյնըմ. «Չխոսաս, — ասեց, — էն ա վըր տանըմ եմ՝ տանըմ եմ»: Վեր կացանք, երկար ճանապար էր՝ գնացինք: Մոածեցի, տսեցի՝ ա՛յ մարթ, էս մարթն ինձ ու՞ր ա տանըմ, սա տանըմ տ ինձ ոըլե՛ մի տեղ սպանի, ի՞նչ անի: Իմ

գյուրգս պաց թողեցի արա թուգունքին: Վրեր խփեցի հա՛, սա սհենց շոտ եկավ ասեց. «Այ մարթ, շուլուղի տեղ չի է սա, մենք գործի ենք քյնըմ»: Տեսա վրեր չէ, իմ գյուրգր վրեր սրա տակ չարավ, չխախտեց, ուրենը ավելորթ ա իմ՝ սրա հետ պան անիլը: Գնացինք, – ասըմ ա, – մի սարի տակ տեսանք, էտ սարի միջին մի լույս ա էրևըմ: Ծիհցը վեր եկավ, իրան ծին տվուց ինձ, ասեց. «Պահի էս ծին ըստեղ, ես զնըմ եմ էն լիսի վրա: Նրանք, – ասըմ ա, – օխտը ախպեր են, դովեր են, նրանց հեա ես հաշիվ ունեմ, կզնամ, – ասըմ տ, – թե կտե-
նաս ճըրաքը վառ մնաց, ուրենը կնշանակի ես չկամ, էտ ծին, վրեն էլ մի խուրջին կա, վեր կունես կառնես կքյնաս, թե կանեաս, – ասըմ ա, – լիսը հանգավ, ուրենը իմացի, վրեր ես կենթան եմ»: Ու զնաց, – ասըմ ա, – էա լիսն էլ հանգավ, տեսա հրես առնըմը մտած էա մարթը եկավ, թե ասըմ ա. «Նստի՛ր»: Ծին նստեցինք, էկանք գյուղի վիրեն, – ասըմ ա, – գերեզմանատուն, գերեզման ա, էկանք, ասեց. «Ծին ըստեղ կապի»: Կապեցի: Ասեց. «Էս կիրեզմանը քանդի»: Մի կերեզման նոր [նոր էր թաղված], հողը հեա տվի, հետ ավի՝ դազադը հանեցինք, իրեսը պաց արինք, տեսա մի, մի, մի պտտկեր, մի ջահիլ աղա, ու դե էա ա մահված ա, թաղված ա: Ասեց. «Տենում ե՞ս էս դիակը»: – Ասըմ ա, – ասեցի՝ հա՛, տեսնըմ եմ: Ասեց. «Սա իմ ամուսինն ա ըլել, մի տարվա ամուսնացած ենք, էա օխաը ախպեր դովերը սրա՝ իմ մարթիս սպանել են: Հիմա, – ասըմ ա, – ես զնացի իմ մարթու արունը առա, էս արունը վրեր առել եմ, – տսըմ ա, – հա՛ ես քրթնում եմ, վրեր սրա նման ես էլ ամուսին չեմ ունենալու, վրերովհետև սա ինձ էր շաա սիղըմ, ես՝ սըրան: Ես որոշել եմ, վրեր ես ինքս պաի ինձ սպանեմ»: Խանչալը հանեց, տըրեց դոշին, սըրտին ու ինքը ասեց. «Ես ինքնասպանություն եմ կատարըմ, – ասեց, – էտ ա ինձ սհենց պան կանեմ, հողը վրտ կըտաս, նորից կծածկես ու էտ ծին էլ, վրի խուրջինը՝ հարսաությունը վեր կունես կտոնես կքյնտա»: Ու, – ասըմ ա, – էտ դիպքը ըանեց էլ կատարեց էա, մաիկ արի տեսա, դե վրեր ասեց իմ ամուսինն ա, տ՛յ մարթ, սա ուրենը կին ա, սա կինարմատ ա: Բա կինը էսքան ուժ կունենա՞, հերոսություն կըլի՞: – Ասըմ ա. – էտ ա իրան սպանեց, հս էլ էտ ա ծածկեցի նորից, [պան արի ու] եկա էտ ծին էլ վերցրի, ոսկեղենն էր, պտն էր,

հարսաությունը, վերչը եկա մեր տուն: – Ասըմ ա. – Թաքտվորն ապրած կենա, բոլոր կս-
նայք էլ մի տեսակ չեն, էտ ձկի կնիկ էլ կա ախր, առի վրե՞նց ես դիփ էլ հավասար կըտորըմ, թե կին ա էլի, ես տրա համար չեմ եկել, բայց ասըմ եմ ըտենց հերոս կին էլ կա, վրեր ես նրա մոտ հե՛, էի, – ասըմ ա:

Հա՛, էտ Շահ օղլի Շահ Աբբազի կատա-
րած գործը էտքանը կա:

43 (43). ՇԱՀ ԱԲԱԶՆ ՈՒ ՍԱԳ ՓԵՏՐՈՂԸ

Շահ օղլի Շահ Աբազը ու իրան վոզիր քյնըմ են ման կյան: Քյնըմ են տենըմ մի ծերունի մարթ, մորուքը ըստիան հետ¹, հունձ ա անըմ: Շահ օղլի Շահ Աբազն ու վոզիրը դավրիշական շորով են: Ասըմ ա. – Պարի օր քեզ, այ՛ ծեղրտ աըրմանոտ մարթ:

Նա էլ կյուխը պրցնըմ ա տենըմ ա, որ հասարակ մտրթ չի էլի, ասըմ ա. – Աստծու պարին քեզ, աշխարքի տեր մարթ:

Ասըմ ա. – Քանի՞ աարեկան ես:

Ասըմ ա. – Էնքան մենձացել եմ, որ փեաով զոռի եմ ման կյալի էլի:

Ասըմ ա. – Քանի՞ անքան ես թլտմվել, քանի՞ անքան ես թլանել:

Ասըմ ա. – Իրեք տնքտմ թլանվել եմ, իրեք տնքամ էլ՝ թլանել:

– Մի դուշ որ դրգեն, կարաս թեփոե՞ս:

Ասըմ ա. – Իսկական ուսանեմ եմ էլի:

Ու ճամփա են ընգնըմ, քյնըմ են պալլաւտ: Ասըմ ա. – Վոզիր, էն բիձեն ինչ որ ասեց, կոկոշմրտ մաա՞վ՝:

Ասըմ ա. – Չէ՛:

Ասըմ ա. – Ես էլ չեասկացա, քյնա ու տրա թաըքմանություն պի: Եթե չալիրես, կյուխըտ կտրիլ դեմ:

Դե խեղճ վոզիր, կարա՞ չքյնա: Էկավ անեալ բիձեն աառ հունձ ա անըմ: Ասաց. – Պարի օր քեզ, բիձա:

Թե. – Աստծու պարին:

Ասըմ ա. – Տու հասկացա՞ր քեզ հետ խո-
տողը էն ով էր:

Ասըմ ա. – Շահ օղլի Շահ Աբազը սաղ ըլի, խի՞ չգիղամ:

Ասըմ ա. – Հմի ինչ որ խոսցել եք, իմ թա-
քավոր կլիփ չի ընգել էլի, մի թաքքմանի:

¹ Բանասացը ձեռքով ցույց է տալիս կուրծքը (ծանոթ. բանահավաքի):

² Կոկոշը մանել-ալլաբանորեն նշանակում է՝ գլուխը մտնել (ծանոթ. բանահավաքի):

Ասրմ ա. — Էրկու հարուր ոսկի առու, քարքմանեմ էլի:

— Ա՛յ տղա, էրկու խոսք քարքմանիլ դի, էրկու հարիր ոսկի տա՞մ:

Ասրմ ա. — Դե տալիս ես, առու: Տալիս չես՝ քյնս:

Դե ասրմ ա. «Եթե սաքաակ եկար, վիզտ կտրիլ դեմ»: Վոզիր ճարահատյալ էրկու հարուր ոսկի տվուց: Դե ասեց. — Էն ի՞նչ էր, որ ասեց. «Պարի օր քեզ, այ ծեռա տըրմանոս մարք»:

— Դե, — ասեց, — ասրմանը հնձից ա առու կյալի էլի:

— Բա առու էլ կյուխտ պրցրիր, ասեցիր. «Աստծու պարին քեզ, աշխարքի աեր մարք»:

— Գիդացի, որ քաքավորն ա էլի:

— Բա՛, էն ի՞նչ ասեց՝ քանի՞ ասրեկան ես, ասեցիր՝ էրկու ոսա իրեք եմ շինել:

— Ասեցի՝ էնքան մենձացել եմ, որ փեռով եմ ման կյալի:

— Դե, ի՞նչ ասեց. «Քանի անքամ ես քալանել, քանի՞ անքամ քալանվել ես»:

— Ասեց՝ քանի՞ սողա ես հրսանիք արել, քանի՞ ախջիկ էլ մարքի ես տվել:

— Բա, — ասեց, — էն ի՞նչ էր ասեց. — «Մի դազ դրգեմ կթեփոն՞ս»:

Ասրմ ա. — Ղազն էլ առու ես էլի, էրկու եարիր ոսկի առա՛, թեխոցի:

44 (44). ՇԱՀՆ ՈՒ ԽԵԼՔ ԾԱԽՈՂԸ

Շահը քյնրմ ա շուկա պաավրմ, աեսնրմ ա մի մեծ մարք ասրմ ա. — Փող ավե՛ք, խելք եմ ծախրմ, փող ավե՛ք, խելք եմ ծախրմ:

Ինքն էլ ախկաաի շորրմ եկել ա, ըսկի չեն ճանաչրմ, որ Շահն ա: Հանրմ ա փողը աալի, ասրմ ա. — Ինձ էլ խելք ծախի:

Ասրմ ա. — Տղա ջա՛ն, գործը խելքով կփոնես, վերչը կմաածես:

Էա Շահն ասրմ ա. — Էա ա անաեղի փողս աաըավ: Ի՛նչ պան սվորցրուց, ո՛ր:

Վերչը գալիս ա մի էրկու հարց ա աալի էա գոջին, մա էլ պաղասխանրմ ա: Որ գալիս ա, իրան վազիրներին ասրմ ա. — Ես էն ռիձի հեա ի՞նչ խոսցա, մա ի՞նչ պաղասխանց:

Կլխի չեն ընզնրմ, կարրմ չեն պաղմեն: Ասրմ ա. — Էն դեպքրմ ծեզ ժամկիտ եմ աալիս, գնացեք, մաուծեցե՛ք, հկե՛ք պաղասխանեք:

Գնրմ են մաուծրմ, մաուծրմ, կարրմ չեն գքնեն, ասրմ են. — Գնանք էա ռիձին փող աանք, էն ա ասի էլի:

Գնրմ են ասրմ. — Գոջա, քեզ եարցուց Շահն, ասեց. «Քանիսըմն ե՞ս»: Ասեցիր. «Էրկուսն իրեք եմ դարձրել»: «Հեռու ե՞ս, թե՞ մոսփկ՝ եեռուն մոաացրել եմ»: Էա ի՞նչ ա նշանակրմ:

Ասրմ ա. — Էրկուսն իրեք եմ դարձրել, էրկու ոառվ ի ման գալի, միի մեծացել եմ, փեռով եմ ման կյալի: Հեռուն մոաացրել եմ՝ արթեն աչքս էլ հեռուն չի աենրմ, մոաիկն եմ աեսնրմ:

Տե փողը աալիս են ու քյնրմ, պաամրմ, ազաավրմ: Վազիրի մեկը ասրմ ա. — Մին ա, սա մի օր մեզ բոնացնելու ա, մի կերպ անեն շահի գրուխր ցաքեն:

Գնում ա մի վարսավիրի ասրմ. — Միշա Շահի իրեսը դու ես թրաշրմ, մեկ էլ որ թրաշիլիս ըլես հա, ածիլին սեե բզովը կքաշես, որ մա մահանա, ինձ շահ կնշանակեն, կընարեն, քեզ էլ կսլիրեն վազիր՝ կապրես: Տու էա արծիլովն ի՞նչ դես ըշխաաիլ:

— Տե կըլի բա՞:

Ասրմ ա. — Հա՛, վախիլ մի, ահենց կանես:

Մի օր Շահի էրեսը թրաշիլիս էն մոմենան ա կյալի, որ պեաք ա արծիլին քաշի, ահը սիրան ա ընզնրմ: Դե Շահի հեա գործ ունի, պեաք ա մորթի, ձեռքերը դողրմ ա, որ ձեռքերը դողրմ ա՛ հա՛, Շահի միաքն ա ընզնրմ հն գոջի խելքը, որ վաճառել ա:

Ասրմ ա, գիղրմ ա, թի պրիպաղկա ունի, ըոնրմ ա.

— Ա՛յ աղա, — ասրմ ա, — ի՞նչ ես քեզ կորցրել, գործը խելքով բոնի, վերջը մաածի, թի ի՞նչ կըլի:

Տա հենց իմանրմ ա, թե Շահը իմացավ, որ իրան ուզրմ ա մորթի:

Ասրմ ա. — Ես մեխկը չունիմ, — դողալով ահի պաամրմ ա, — Շահն ապրած կենա, վազիրն ա սովորցրել:

— Վազիրն ի՞նչ ա սովորցրել:

— Ասել ա, էն ա իրեսը առու ես թրաշրմ, թրաշիլիս արծիլին կքաշես, կմորթես, մա որ մահանա, ինձ Շահ կընարեն, առաջի վազիրն եմ, քեզ էլ կսլիրեն վազիր կարենե՛մ կապրես:

Էա ա զլխի ա ընզնրմ ու դրանով հա՛մ էն վազիրին ոաղ անրմ, հա՛մ էն վարսավիրին: